

Свина́рник (оронім ужитий на позначення місцевості, де колись знаходився свинарник; пор.: *свинарник* 'будівля для свиней' [7, т. 9, с. 70]), **Коза́р'н'а** (агронім ужитий на позначення поля, де тримають кіз улітку), **Коши́ра** (агронім ужитий на позначення поля, де розміщена загорода для овець; пор.: *кошара* 'загорода або хлів для овець, кіз; вівчарня' [7, т. 4, с. 315]), **Толока** (агронім ужитий на позначення місцевості, яка служить для випасу худоби; пор.: *толока* 'поле, що знаходиться під паром і служить випасом для худоби; вигін') та ряд інших.

Аналізований матеріал засвідчує: 1) функціональне навантаження семантики апелювання, на основі якого утворилася назва, передбачає односторонню оцінку найменованого об'єкта; 2) подана семантика топооснов утворює у свідомості користувача, що постає вже як адресат номінації, своєрідну систему і рівень знань про місцевість, хоча й „поверхневу”. Можна стверджувати, що аналіз відапелювативних топонімів є цікавим з погляду їх інформативно-оцінного навантаження, тому більш детальний опис плануємо здійснити у наступних наукових пошуках.

Література

1. Галас К. Словник українських топонімів Закарпаття // Українська мова на Закарпатті у минулому й сьогодні: Матеріали науково-практичної конференції / Ужгород, 5-6 травня 1992/. – Ужгород, 1993.
2. Марусенко Т. Полесьє (Лингвістика. Археологія. Топоніміка). – М., 1968.
3. Подольская Н. Типовые восточнославянские топоосновы. Словообразовательный анализ. – М., 1983.
4. Русско-украинский словарь: В 3 т. – К., 1981.
5. Словарь української мови/ Упорядкував з додаванням власного матеріалу Б. Д. Грінченко: У 4 т. – К., 1907-1909.
6. Словник староукраїнської мови XIV-XV ст.: У 2 т. – К., 1977-1978.
7. Словник української мови: В 11 т. – К., 1970-1980.
8. Угорсько-український словник / за ред. П. Лизанця. – Ужгород, 2001.

Підгорна А. Б.

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ "FAUNA" У РОМАНАХ СЕСТЕР БРОНТЕ

У роботі досліджується вербалізація, функціонування та роль певних концептів у створенні специфічної авторської моделі світу. Дослідженню особливостей концептуалізації світу авторами художніх творів присвячена значна кількість наукових праць [1], [2], [3], [4], однак ще й зараз ця тема вважається не досить розробленою і потребує, на нашу думку, подальшого вивчення.

Під концептом як деяким ідеальним утворенням розуміють національно зумовлені ідеї фрагментів світу, "які були підведені під один знак і які визначають існування знаку як певної когнітивної структури" [5, с. 85]. У нашій роботі ми розглядаємо аналіз концептів як процес вияву концептуальних характеристик через значення мовних одиниць, що репрезентують певний концепт, їх словникові тлумачення та мовні контексти [6, с. 31]. Об'єктом аналізу при цьому постають змістовні значення, які несуть у собі окремі слова, словосполучення, типові пропозиції та їхні реалізації у вигляді конкретних висловів. Порівняння засобів репрезентації концепту в системі мови та в мовленні окремого індивіда (у нашому випадку це мова письменника) дозволяє визначити основний зміст концепту у національній концептосфері і, крім того, виявити індивідуальні принципи організації мовного матеріалу в індивідуальній концептосфері письменника.

При дослідженні авторських моделей світу концептуальний аналіз використовується для визначення семантичної структури лексики твору, при цьому об'єктом вивчення стають лексеми, які передають глибинний зміст того, що зображує автор, тобто ключові слова тексту, або текстові концепти. Концепти у тексті зводять різноманітні явища, які є предметами спостереження, до повної єдності, підводячи їх під одну семантичну лінію. Концептуалізація, у такий спосіб, є когнітивний процес, який формує семантичну репрезентацію інформації [7, с.40]. Дослідження семантики художнього тексту допомагає віднайти засоби вираження "концептів, які концентрують у собі результати авторського опанування дійсності і пропагують їх читачеві" [2, с.181].

Концепти, які існують в індивідуальній свідомості мовної особистості чи у колективній свідомості мовної групи, можна класифікувати за тематичною ознакою. Для позначення цих тематичних груп паралельно використовують поняття "концептосфера" [8, с. 6] та "концептополе" [9, с. 99]. Ми розглядатимемо співвідношення понять "концептополе – концептосфера" у цій функції як логічну категорію "частина – ціле", спираючись на те, що вперше термін "концептосфера" був введений Д.С.Лихачовим для назви сукупності потенцій, що існують у словниковому запасі мови народу в цілому чи в мові окремого його представника. Тому розглядаючи сукупності потенцій словникового запасу певних письменниць, ми досліджуємо їхню індивідуальну концептосферу, яка складається з декількох тематичних концептополів (природничого, побутового, фізіологічного, психологічного тощо).

Матеріалом аналізу у нашому дослідженні постають романи сестер Бронте – "Шерлі" Шарлоти Бронте [10], "Буремний перевал" Емілі Бронте [11] та "Незнайомка з Уайлдфел-Хола" Енн Бронте [12]. Вибір цей зумовлений спільністю багатьох параметрів за якими відрізняють художні твори, що і уможливило їх ефективне порівняння.

Спробуємо представити елемент аналізу природничого концептополя романів, а саме – концепту "FAUNA", котрий разом з концептами "LANDSCAPE", "FLORA", "CLIMATE" і складає природничі концептополе романів.

Дослідники виділяють макроконцепти, гіперконцепти, концепти та гіпоконцепти [9, с.101]. Макроконцепти, таксони найвищого рівня відповідно, є базовими концептотипами, які мають наднаціональний характер. Їх складовими, у свою чергу, є гіперконцепти, які вже відрізняються певною етнокультурною специфікою. Будучи складовими макроконцептів, гіперконцепти виступають як родові поняття по відношенню до видових – власне концептів, у складі яких можна виділити гіпоконцепти – найменші конститuentи концептополя.

Згідно цієї класифікації природничі концептополе романів дорівнює макроконцепту "NATURE", який складається з гіперконцептів "FAUNA", "LANDSCAPE", "FLORA" та "CLIMATE". Аналіз гіперконцепту "FAUNA" дозволив виділити у його складі власне такі концепти, як "BIRD" та "ANIMAL", які вже у свою чергу активізуються у свідомості гіпоконцептами – далі неподільними складовими даного концепту.

Так, наприклад, багаточисельністю відрізняються лексичні одиниці-активізатори концепту "BIRD" (котрі згідно з класифікацією наданою вище можна вважати гіпоконцептами у складі даного макроконцепту): lark (жайворонок), blackbird (чорний дрізд), linnet (коноплянка), cuckoo (зозуля), sparrow (горобець), pigeon (голуб), dove

(голуб), turtle dove (горлиця), turkey (індик, індичка), wild duck (дика гуска), grouse (куріпка шотландська), moorgame (куріпка шотландська), moorhen (куріпка шотландська, самка), moor-cock (куріпка шотландська, самчик), raven (ворон, крук), carrion-crow (чорна ворона), hawk (яструб, сокіл), sea-mew (чайка), lapwing (чайка), swallow (ластівка), starling (шпак) etc.

Однак, про активність вище названих концептів у формуванні специфічної для авторок (і для регіону, який вони представляють) моделі світу свідчить не тільки велика кількість лексичних одиниць, що активізують у свідомості ці концепти, а і розмаїття стилістичних функцій, які вони виконують у творі.

Наприклад, лексичні одиниці-активізатори концепту "BIRD" слугують для опису зовнішності персонажів чи їх психологічного стану. Образ птаха та його характеристики, що з'являються у свідомості при назві концепту, уможливають цей процес:

Her hair was raven black [12, с. 22] (Її волосся було чорне, як у ворона).

They are dove's eyes – angel's! [11, с. 100] (Це очі голуба – ангельські).

Where is my share in thee, puling chicken [11, с. 179] (Де моя частка у тобі, курча, що скигле).

Використовуючи певні характерні риси поведінки птахів та тварин, авторки активно використовують їх у порівняннях, що створює атмосферу тісної взаємодії двох світів – світу тварин та світу людей:

He's just like a dog or a cart-horse. He does his work, eats his food, and sleeps eternally [11, с. 258] (Він все одно, що собака чи тяглова коняка. Він робить свою справу, їсть свою їжу та постійно спить).

But he was as obstinate as a mule [11, с. 259] (Однак він був впертий, немов осел).

Аналіз показав, що найчастіше авторки використовують у порівняннях образи таких тварин, як собака (a dog, a whelp, a greyhound, a spaniel, a puppy), кішка (a cat, a kitten), кінь (a horse, a cart-horse, a dray-horse, a hackney), бик (a bull), миша (a mouse), тобто саме ті тварини, що найкраще їм знайомі за своїм зовнішнім виглядом та за характеристикою поведінки:

I adjourned to my study, feeble as a kitten [11, с. 42] (Я пішов до кабінету, будучи слабкий, немов кошеня).

She lies down like a spaniel at my feet and never so much as squeaks to tell me that's enough [12, с. 224] (Вона лягла біля моїх ніг, немов спанієль, і тільки скавчала, щоб сказати мені досить).

Певні характеристики деяких тварин є настільки звичними, що одна тільки назва концепту, що репрезентує цю чи іншу тварину, вже є, у певній мірі, означенням, адже викликає у свідомості певні емоції. Так, ведмідь та бик уособлюють силу, ягня – слабкість, а тигр – лютість та жорстокість:

He's a very tiger in human form [12, с. 94] (Він справжній тигр у людській подобі).

This lamb of yours threatens like a bull [11, с. 107] (Твоє ягня погрожує, немов бик).

Характерною ознакою художніх творів є використання певних образів для передачі думок та почуттів. Немало подібних прикладів можна спостерігати і у романах, що нами аналізуються. А отже, ми стикаємось з використанням, наприклад, назв концептів природничого концептополя для актуалізації у свідомості певних концептів, наприклад, психологічного концептополя, а саме – "FURY", "SADNESS" тощо:

He just doggedly pursued his way [10, с. 16] (Він просто йшов його слідом, немов пес).

Though you stand there, looking at me like a very tigress, I know the heart within you [12, с. 170] (Хоч ти і стоїш тут, дивлячись на мене, немов тигриця, я добре знаю серце, що в тебе усередині).

Таке поєднання концептополів, з одного боку, вказує на особисто авторський характер знаків художніх творів, а з іншого – на велику активність концептів природничого концептополя у мовній моделі світу авторок творів, що розглядаються.

Досить цікавим є також використання концептів "BIRD" та "ANIMAL" у функції означення – lamb-like compatriots (ягня подібні співвітчизники), а canine hunger (собачий голод), а horse-laugh (кінський регіт).

Аналіз найменших складових цієї складної концептуальної системи показав, що важливість цих концептів у формуванні мовної моделі світу романів, що аналізуються, підтверджується не лише частотністю використання вище названих концептів природничого концептополя у текстах романів, а і багатофункціональністю їх використання авторками, а саме – для назви певного складового елемента живої природи, для характеристики персонажів, для опису їх зовнішності, для створення відповідного настрою тощо. Крім того, вони виступають як різноманітні стилістичні засоби, зокрема епітет, метафора, порівняння, уособлення тощо. Цікавим є також використання складових природничого концептополя для актуалізації інших концептополів у романах. Подібні точки перетину концептополів можна спостерігати досить часто. Це свідчить про образність деяких лексичних одиниць, про вміле використання цієї образності авторками, а також про більш активну функціональність деяких концептів у мові певного ареалу взагалі.

Джерела та література

1. Бехта І. А. Дискурс наратора в англомовній прозі. – К.: Грамота, 2004. – 304 с.
2. Кагановська О. М. Текстові концепти в аспекті формування мета образів художнього твору. – Вісник ХНУ. – № 567. – Харків, 2002. – С. 181 – 186.
3. Башук А.И. Ключевые концепты поэтической картины мира Н. Гумилева в метафорическом осмыслении: Дисс.канд. филол. наук. – Киев, 2002.
4. Чистякова О. Н. Концепт СЕМЬЯ в повести Л. Улицкой "Медея и ее дети" // www.ksu.ru/fl0/publications/konf/articles_1_1.phd
5. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. – М.: Русские словари, 1996. – 416 с.
6. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика. – Тамбов: Изд-во Тамб. ун-та, 2000. – 123 с.
7. Саноцька Л. Г. Текстова варіативність англомовної лірико-епічної поеми. – Дис...канд. філол. наук. – Львів, 2005. – 220 с.
8. Сльшкін Г. Г. От текста к символу: лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе // www.fulbright.ru/russian/sumschool/2004/slvshkin.doc
9. Приходько А. Н. Языковое картирование мира в паттерне "концептосфера– концептополе – концептосистема" // *Нова філологія*. – № 1 (21). – Запоріжжя: ЗНУ, 2005. – С. 94 – 104
10. Bronte Ch. Shirley. – London: Penguin Books, 1994. – 666 p.
11. Bronte E. Wuthering Heights. – London: Penguin Books, 1994. – 279 p.
12. Bronte E. The Tenant of Wildfell Hall. – London: Penguin Books, 1994. – 378 p.